

Keresztély Kata¹ – Légrády Orsolya²

SZÁRMAZÁSNYELVTANÍTÁSA FRANCIAORSZÁGBAN ÉLŐ MAGYAR(–FRANCIA) GYEREKEKNEK

Abstract

This study describes the problems of teaching Hungarian as a heritage language. These problems have their roots in the special characteristics and status of Hungarian language in comparison with world languages, the motivation of its learners and cultural differences. It has a special focus on France, the status of children living in multicultural environment speaking Hungarian as their mother tongue, the relationship between „small cultures” and the education system, or living language usage and language communities.

Keywords: *multilinguality, Hungarian as a heritage language, language teaching, France, multicultural*

Kulcsszavak: *többynyelvűség, többkultúrújóság, származásnyelv, nyelvoktatás, kisnyelvek, Franciaország*

1. A magyar nyelv helyzete Franciaországban

A magyar származásnyelv oktatása során számos olyan problémával szembesülhetünk, amelyek a magyar mint idegen nyelv speciális helyzetéből fakadnak. A magyar az úgynevezett kis nyelvek csoportjába tartozik, melyekre jellemző, hogy csak igen csekély számú külföldi vállalkozik elsajátításukra. A magyar csak kevesek számára tűnik „hasznos” nyelvnek, ellentétben a világnyelvekkel, amelyek nemzetközi szinten is több munkalehetőséget biztosíthatnak beszélőik számára. A magyarul tanulók túlnyomó többségének motivációi magyarországi családi kötelekekből vagy intellektuális kíváncsiságból erednek és csak nagyon ritka esetekben áll a háttérben szakmai indok.

A kultúra területén szintén megmutatkoznak a magyar kisnyelv jellegéből adódó problémák: míg a világnyelvek szép- és szakirodalmi egysezerre több kultúra megismeréséhez kínál lehetőséget, és számos más néppel teszi lehetővé a kapcsolatteremtést, addig a magyar kizárólag Magyarország és a magyar kultúra megismerését teszi lehetővé. Kultúránk megismerését nehezíti többek között nyelvünk sajátos, a többi európai

¹ Keresztély Kata a Nos Petits Magyar Egyesület oktatója; kata.keresztely@gmail.com

² Légrády Orsolya nyelvtanár, tanító a Nos Petits Magyar Egyesület oktatója; legradyo@hotmail.com

nyelvtől eltérő logikája (névszóragozás, „szabad” szórend, hangtani egyeztetés a ragozásban, alanyi és tárgyas ragozás, stb.).

A magyar nyelv elsajátításának nehézségéből adódik többek között az a kis nyelvekre gyakran jellemző helyzet, hogy magyar anyanyelvű fordítók fordítanak idegen nyelvekre³, melynek eredményeképp csak igen korlátozott számban jelennek meg magyar irodalmi alkotások más nyelveken.

Nyelvünk speciális helyzetéből adódóan, bár a többnyelvűség és a többkultúrájúság egy olyan multikulturális közegben, mint amilyen a nyugat-európai fővárosoké, hétköznapiak számít, a magyar anyanyelvű gyerekek mégis nehezen találják meg a helyüket. A több nyelvet beszélő gyerekek nagy részének származásnyelve ugyanis világnyelv: olyan nyelvek, amelyek elsajátítását a francia iskolarendszer is támogatja. Az angol, német vagy spanyol anyanyelvű gyerekek hamar ráébrednek a többnyelvűségükből adódó előnyökre, és az hogy „eltérnek” a többségtől kevésbé jelent problémát számukra mint azoknak a gyerekeknek, akik származásnyelve egy kisnyelv.

Több magyar édesanya számolt be arról, hogy bár gyermekük iskolakezdésig kizárólag magyarul beszélt otthon, a többi hasonló korú gyerekekkel való találkozást követően visszautasítja, hogy magyarul beszéljen szüleikhez, testvéreihez. A legtöbb Franciaországban élő gyerek ebben a korban nagy valószínűséggel még csak nem is hallott Magyarországról. A gyerekek ettől furcsának, elidegenedettnek érezhetik magukat az új iskolai közegben, ahová be szeretnének illeszkedni, és úgy érzik, ez a szüleiken kívül semmihez sem köthető nyelv csak hátráltatja őket a beilleszkedésben.

2. A magyar közösségek helyzete Franciaországban (Párizs és környéke)

A Franciaországban beszélt származásnyelvek egy másik jelentős csoportja olyan nyelvekből áll, amelyek a magyarhoz hasonlóan kevésbé ismertek, mint például az arab vagy a török és más nem európai nyelvek.

A magyarral szemben azonban fontos különbséget jelent, hogy e nyelvek beszélői Franciaországban is működő közösségek tagjai. Olyan kulturális, etnikai vagy vallási alapokon szerveződő közösségekről van szó, amelyek lehetővé teszik, hogy a gyerekek más, velük azonos nyelvet beszélő gyerekekkel, családokkal találkozzanak. Ebből adódóan a származásnyelvük nem az elszigeteltség érzését ébreszti fel bennük, hanem egy valódi lehetőséget mások és a világ megismeréséhez.

Franciaországban ilyen jellegű magyar közösség, az itt élő magyar családok viszonylag csekély száma miatt nem létezik, továbbá azért sem, mert a magyar kultúra látszólag nem különbözik olyan mértékben a franciától, ami egy ilyen közösség kialakítását feltétlenül szükségessé tenné.

A világhálón rákeresve a franciaországi magyar közösségekre, szép számmal akadunk kulturális, művészeti, történelmi, oktatási illetve egyházi szervezetekre, egyesületekre és

³ Lásd: Marianne Lederer: *A Fordítás ma. Az interpretatív modell* (Ford. Csizmadia Dominka, Keresztély Kata) Budapest, Equinter, 2008.

alapítványokra. Ezeket egészítik ki az '56-os menekültek (igaz ma már fogyatkozó számú) körei és az európai és francia mobilitási programok keretében (Erasmus, a francia kormány ösztöndíjai) rövid- vagy hosszú távú itt tartózkodásra berendezkedő fiatalok csoportjai, melyek leginkább a közösségi portálokon át formálódnak. Ugyanakkor ebben a közel 70 millió lakost számláló, Magyarország területét sokszorosan (majd hétszeresen) felülmúló országban e közösségek aránytalanul kevés tagot számlálnak. A francia fővárosban a Balassi Intézet Párizsi Magyar Intézete, valamint a Magyar Katolikus Misszió, a külvárosokban pedig néhány egyesület kínálja a magyar és magyar–francia gyerekeknek nyelvtanulási lehetőséget. Ez utóbbiak egyike a *Nos Petits Magyar Egyesület*.

3. Egyesületünk aktuális helyzete

A *Nos Petits Magyars*, vagyis a *Magyar Kicsinyekért Egyesület* (a továbbiakban NPM), Párizs egyik nyugati külvárosban, Rueil-Malmaisonban működik. Szülői kezdeményezésre alakult 2005 februárjában a környéken élő magyar(–francia) családok számára, elsősorban kulturális és nyelvi kincseink közvetítésére. Szinte a kezdetektől két vagy három vegyes korosztályú, kisebb létszámú csoporttal működik az egyesület, a kezdeti óvodás csoportból kinövő iskolásokkal és egy mindig megújuló óvodás-kisiskolás csoporttal, hetente egy alkalommal hatvan percben, az iskolai szünetek kivételével. Az egyesület egyik alapítója és jelenlegi elnöke Lecanuet Krisztina.

A NPM egyesületben igyekszünk feladat- és tevékenységközpontúnak lenni, s játékosan tanítani. Célunk, hogy a magyar nyelv használata egy olyan élménnyé váljon, melyben a gyerekek a közösségteremtés lehetőségét is megtalálják. Ugyanakkor szem előtt tartjuk, hogy a túl játékos órákat a francia iskolarendszerben szocializálódott gyerekek komolytalannak érezhetik, ennek megfelelően iskolai jellegű feladatokat is adunk nekik.

A nyári szünet idején magyarországi, nagyszülőknél vagy barátokkal megélt élmények feldolgozása és egymással való megosztása fontos szerepet játszik a tevékenységeink között: mint egy kincses ládából, az év során újabb és újabb anekdoták, történetek kerülnek elő. Ezen élmények felidézésére támaszkodva igyekszünk a gyerekek érdeklődését és lelkesedését fenntartani a következő magyarországi utazás eljöttéig. A gyerekek motivációja és nyelvtudása ugyanis év elején erős, de tapasztalatunk szerint a tanév során fokozatosan gyengül. Ezért fontos, hogy a gyerekek személyes tapasztalatai és érdeklődési köre legyen a kiindulópontja egy-egy beszélgetésnek vagy témafeldolgozásnak.

A magyar nyelvű gyermekirodalom és tankönyvek⁴, illetve a hangos és képes kiadványok, videók felhasználása⁵, bár sok előkészítő munkát igényel, nagy segítségünkre vannak az élmény- és tevékenységközpontú tanításban, továbbá abban, hogy érzékeltsük a magyar nyelv stilsztikai árnyalatait és gazdagságát. Ez utóbbi különösen

⁴ Lásd pl. Berg Judit: Rumini, Pozsonyi Pagony kiadó, 2013; Gránitzné Ribarits Valéria, Ligetfalvi Mihályné: Gyakoroljuk a helyesírást, Nemzedékek tudása tankönyvkiadó, Budapest, 2002; Esztergyályosné Földesi Katalin: Az én ábécém, Apáczai kiadó, Budapest, 2013

⁵ Bartos Erika: Bogyó és Babóca, Magyar népmesék, stb.

fontos, mivel a külföldön élő magyar(–francia) gyerekek a stílusbeli árnyalatokat, amelyeket a rendszeresen használt nyelven automatikusan elsajátítanak, a magyarban nem érzékelik, mivel többnyire csak ugyanazokat az embereket hallják beszélni: családtagokat, nagyszülőket. Így a magyar megmarad egy intim „családi” nyelvnek.

A gyerekek íráskészségét is igyekszünk fejleszteni helyesírás gyakorló feladatokkal, de nagyobb hangsúlyt fektetünk a megértés készség fejlesztésére olvasás és szöveg-hallgatás által, a szókincsük gazdagítására (szinonimák, ellentétek keresése, stb.) és a beszédkészségre helyzetgyakorlatokkal, mivel míg a francia szókincsük automatikusan gazdagodik azáltal, hogy sokféle élethelyzetben vesznek részt, ritkán kerülnek olyan újszerű szituációba, ahol a magyar nyelvet kellene használniuk.

A Balassi-füzetek, különös tekintettel a legutóbb megjelent *Kalandra fel!*⁶ című munkafüzetre, mérföldkövet jelentenek a származásnyelv oktatásának módszertanában, mivel pontosan azokra a magyarországi élményekre építik a nyelvtani és szókincs-fejlesztő feladatokat, amelyek a külföldön élő magyar gyerekek legfőbb motivációt jelentik a nyelvtanulásban.

Fontosnak tartjuk továbbá a magyar–francia kulturális, történelmi és nyelvi párhuzamok kiemelését, amelyek felkeltik a gyerekek érdeklődését. A nyelvi humort is igyekszünk megismertetni velük. Gyakran játszunk társasjátékokat (Pictionary/Tabu/Monopoly), mely során a magyar nyelvet mint közösségformáló eszközt használjuk. Tavasszal és nyáron, igyekszünk az NPM óráinak helyet adó kultúrház füves udvarára is kijutni, ahol a gyerekekkel magyar népi játékokat játszunk.

Mint fentebb említettük, lényegesnek tartjuk, hogy a magyar nyelv használata személyes és közösségi élménnyé váljon a gyerekek számára. Ebben fontos szerepet játszanak az ünnepek: a Mikulás, karácsony, a farsang és egyszer-egyszer a hétfégi táborok, melyek alkalmával kézműves- és színjátszó foglalkozásokat tartottunk. Az alkotás, így például a Franciaországban kevésbé ismert mézeskalács díszítés, és a színdarabok előadása, nem csupán örömet jelent a gyerekeknek de olyan energiákat is felszabadít bennük, amelyekben megnyilvánul a másság örömeinek megélése és megértése.

Természetesen a magyar nyelv és kultúra jelenlegi helyzetén a gyerekeknek kínált programok szélesebb körűvé és rendszeresebbé tétele által még sok szempontból lehetne javítani. Az egyik legfontosabb célkitűzésünk, hogy a gyerekek megértsék, vagy legalábbis érezzék, hogy a magyar nyelv elsajátítása nem cél, hanem eszköz, ami egy homályos, ismeretlen közösség helyett egy valódi, élő közösséghez való tartozáshoz biztosít lehetőséget a számukra.⁷ Szeretnénk beépíteni olyan feladatokat is a tantervünkbe, melyeknek köszönhetően a gyerekek az órákon kívül, otthon is szívesebben használnák a magyar nyelvet, például internetes játékokat. Fontos lenne továbbá egyéb, órán kívüli tevékenységeket ajánlani, melyben a szülők és a gyerekek egyaránt részt vehetnének, így például a párizsi magyar vonatkozású nevezetességek felfedezésében, sportvetélkedőkben, stb., hiszen az ilyen, több generációs részvétellel lezajló

⁶ Gordos Katalin: *Kalandra fel!*, Balassi Intézet, Budapest, 2013.

⁷ Maróti Orsolya: *Nyelvtanítás második (anya)nyelvűeknek*, http://www.epa.hu/02400/02412/00001/pdf/EPA02412_balassi_evkonyv_2003_059-073.pdf, megtekintve: 2014. szeptember 26.

események erősítik a magyar nyelv élő és közösségi jellegét, továbbá nagyobb rendszerességet is biztosíthatnának a magyar nyelv használatában.

Szeretnénk felvenni a kapcsolatot a hasonló helyzetben lévő diákokkal, például a Magyarországon élő francia gyerekekkel valamint a „latin” országokban működő kétnyelvű magyar egyesületekkel a tapasztalatcsere és esetleges közös programok előkészítése érdekében. Az egyik legfontosabb kérdés azonban nem kimondottan a gyerekeket, hanem a szülőket érinti. Alapvető fontosságú, hogy a szülők tudatosítsák magukban, miért akarják, hogy gyermekeik magyarul tanuljanak, és hogy tudják, miként reagáljanak, arra, amikor visszautasítják, hogy magyarul beszéljenek. Meg kell tanulniuk, hogyan lehetséges egy többnyelvű és többkultúrájú otthont teremteni, különösen, ha a házastársuk nem beszéli a magyar nyelvet.⁸

A magyar anyanyelvű szülők és házastársak természetesen nincsenek egyedül ezzel a problémával: a két- illetve többnyelvűség és többkultúrájúság olyan kérdés, amely jelentős szak- illetve népszerűsítő irodalommal rendelkezik⁹, továbbá számos olyan fórumot is találhatunk, amelyek tanácsokkal látják el, sőt szakemberek által kidolgozott stratégiákat ajánlanak a többnyelvűség kezelésére, illetve a származásnyelv aktív használatának fenntartásához¹⁰.

4. Konklúzió

A magyar – akárcsak a többi kis- és ritka nyelv – közösségben történő oktatásának megszervezése és megvalósítása ma Franciaországban igen nehéz feladat. Ennek legfőbb oka a gyerekek túlterheltsége a kötelező tanrend által, különösképp az idén szeptemberben bevezetett oktatási reformot követően. A különböző iskolákban tanuló gyerekek közti időpont egyeztetés ellehetetlenedése okán sok külföldi származású szülő arra kényszerül, hogy otthon magántanárral kora este vagy szombat délelőtt taníttassa gyerekeit, vagy kénytelen teljesen lemondani a nyelvórákról. A magyar nyelv esetében külön problémát jelent az aktív magyar nyelvű közösség hiánya. Aktív nyelvhasználat pedig nem létezik nyelvi közösség nélkül. A magyar nyelv és kultúra kevésbé ismertsége további akadályokat jelent, és sajnos semmi jel nem mutat arra, hogy ez a helyzet a közeljövőben megváltozzon, mivel a Franciaországban újonnan bevezetett oktatási rendszer még kevesebb teret és időt enged a gyerekeknek alternatív programokon való részvételre. A választható különórák uniformizálódása által a gyerekeknek még kevesebb lehetőségük nyílik arra, hogy megtapasztalják a másság örömeit, hogy a magyar nyelv ismeretét ne mint nyomasztó különbséget, hanem mint gazdagságot éljék meg, és hogy rátaláljanak egy alternatív közösségre akár itt Franciaországban, akár Magyarországon.

⁸ Elgondolkodtató jelenség az, hogy a magyarul tanuló magyar származású, vagy félig magyar gyerekeknek szinte kivétel nélkül az édesanyjuk magyar.

⁹ Lásd pl. Kétnyelvűség és többnyelvűség, Kiefer Ferenc: A Magyar nyelv kézikönyve, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003

¹⁰ Lásd pl.: http://naitreetgrandir.com/fr/etape/1_3_ans/langage/fiche.aspx?doc=ik-naitre-grandir-parole-langage-enfant-apprentissage-plusieurs-langue-bilinguisme

Irodalom

- Borbély Anna 2003. Kétnyelvűség és többnyelvűség. In: Kiefer Ferenc főszerk. *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 595-627.
- Gordos Katalin 2013. *Kalandra fel!* Balassi-füzetek 3. Balassi Intézet, Budapest.
- Lederer, Marianne 2008. *A Fordítás ma*. Az interpretatív modell (ford. Csizmadia Dominika – Keresztély Kata) Equinter, Budapest.
- Maróti Orsolya 2003. Nyelvtanítás második (anya)nyelvűeknek. In: *Balassi Bálint Intézet évkönyve*, http://www.epa.hu/02400/02412/00001/pdf/EPA02412_balassi_evkonyv_2003_059-073.pdf